

Adrian Skoczylas

Uniwersytet Łódzki

Proces demokratyzacji w Mołdawii po rozpadzie ZSRR.

Mołdawia to szczególne państwo pośród byłych republik sowieckich. Podzielone na trzy odrębne i sprawnie funkcjonujące części, borykające się z kwestiami narodowościowymi obok państw nadbałtyckich uznawane jest jednak za jedno z najbardziej demokratycznych (z państw dawnego ZSRR)¹. Co warto również podkreślić, to najbiedniejsze państwo Europy, które przez niemal trzy lata nie potrafiło skutecznie wybrać prezydenta, jest jednocześnie najpoważniejszym wschodnim pretendentem do wstąpienia do Unii Europejskiej.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie i analiza zmian zachodzących w Mołdawii od początku lat 90. oraz charakterystyka obecnego etapu procesu demokratyzacji. Za krańcową cezurę czasową przyjęto wybór Nicolae Timuftiego na prezydenta Mołdawii w marcu 2012 roku.

¹ Na terenie państwa mołdawskiego dużą autonomię posiada w południowej części Gagauzja, państwem *de facto* jest również północno-wschodnie Naddniestrze.

W opracowaniach, które pojawiły się przed rokiem 2009, współczesną historię Mołdawii i proces transformacji tego państwa dzieli się na trzy okresy². Pierwszy obejmuje lata 1988 – 1991, czyli czas od utworzenia Mołdawskiego Ruchu Demokratycznego do uchwalenia przez mołdawski parlament 27 sierpnia 1991 roku deklaracji niepodległości. Drugi etap rozpoczyna się w roku 1991 (moment bezpośrednich wyborów prezydenckich w grudniu 1991 roku), a kończy zmianą konstytucji i ustroju politycznego na republikę parlamentarną³. W tym samym czasie rozpoczyna się kolejny, trzeci okres współczesnej historii Mołdawii, obejmujący rządy Partii Komunistycznej Republiki Mołdowy i prezydenta Vladimira Voronina. Obecnie należy jednak wyróżnić także czwarty etap demokratyzacji Mołdawii, rozpoczynający się w roku 2009, gdy do władzy doszedł demokratyczno-liberalny Sojusz na Rzecz Integracji Europejskiej.

Początek niepodległościowych działań w Mołdawskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej datuje się na rok 1988. Głównym inicjatorem ruchów był Front Ludowy (Narodowy), który żądał całkowitej suwerenności, wyjścia z ZSRR oraz uchwalenia ustawy językowej. Wizja potencjalnej suwerenno-

² W. Baluk, *Zarys transformacji demokratycznej w Republice Mołdowa w latach 1988-2005* [w:] J. Winnicki, W. Baluk i G. Tokarz (red.), *Wybrane problemy badań wschodnich*, Wrocław 2007, s. 37.

³ Niektórzy specjaliści dzielą proces transformacji systemowej Mołdawii na dwa okresy, łącząc etapy z lat 1988-1991 oraz 1991-2000/2001 w jeden, drugi wyznaczając na czas po 2001 roku. Por. T. Kapuśniak, M. Słowikowski, *Mołdawia – rara avis in terris? Charakterystyka mołdawskiego reżimu politycznego na tle poradzieckich doświadczeń transformacyjnych*, Lublin-Łódź 2009, s. 10.

ści stała się impulsem do działania dla dwóch grup Mołdawian – pierwszej opowiadającej się za samodzielnym państwem mołdawskim, drugiej (w tym część Frontu Ludowego) proponującej przyłączenie kraju do Rumunii. Prócz argumentu historycznego, czyli dawnej przynależności Mołdawii do Rumunii, kluczowy był element etniczno-językowy⁴.

W marcu 1990 r. odbyły się wybory do Rady Najwyższej Mołdawskiej SRR, które wygrali komuniści. Ponad jedna trzecia Rady została zajęta przez reprezentantów Frontu Ludowego oraz osoby przez niego popierane. W wyniku kompromisu, między komunistami a Frontem Ludowym, przewodniczącym Rady Narodowej wybrano kandydata komunistów Mirceę Snegura, zaś na szefa rządu Mirceę Druca z Frontu Ludowego⁵. 23 czerwca 1990 r. uchwalono „Deklarację o suwerenności państwowej”, która wprowadzała wyższość ustawodawstwa republiki nad związkowym. We wrześniu tego roku prezydentem Mołdawii został Mircea Snegur.

23 maja 1991 roku zmieniono nazwę państwa na Republikę Mołdowy, zrywając z sowiecką nomenklaturą. Pięć miesięcy później, 27 sierpnia parlament Mołdawii ogłosił niepodległość, delegalizując jednocześnie Partię Komunistyczną. Scena polityczna w coraz większym stopniu zdominowana była przez Front Ludowy, propagujący hasła zjednoczenia

⁴ Mołdawianie uważani są za Rumunów, zaś język mołdawski za co najwyżej odmianę języka rumuńskiego podyktowaną wpływami rosyjskimi m. in. poprzez zapis cyrylicą. Zob. J. Solak, *Mołdawia: republika na trzy pęknięta. Historyczno-społeczny, militarny i geopolityczny wymiar „zamrożonego konfliktu” o Naddniestrze*, Toruń 2010, s. 117.

⁵ W. Baluk, *op. cit.*, s. 38.

z Rumunią. W międzyczasie nazwa frontu została uzupełniona o przymiotnik „Chrześcijańsko-Demokratyczny”, jednoznacznie wskazując na prawicowy i chrześcijański charakter. Z obozu komunistów wyłoniły się dwa największe ugrupowania: Agrarno-Demokratyczna Partia Mołdowy i Partia Socjalistyczna⁶.

Kolejne lata przyniosły nasilenie konfliktów i konfrontacji różnych koncepcji przyszłości państwa. W lutym 1994r. odbyły się przyspieszone wybory parlamentarne. Zwyciężyła w nich umiarkowana opcja ADPM, która zdobyła 56 mandatów w 104-osobowym parlamencie. Porażkę poniósł Chrześcijańsko-Demokratyczny Front Ludowy, który otrzymał zaledwie 9 mandatów⁷. Przewodniczącym parlamentu został związany z socjalistami Petru Lucinschi.

Nowe władze niezwłocznie przystąpiły do realizacji wyborczych postulatów. 6 marca 1994 r. odbyło się referendum w sprawie mołdawskiej niepodległości, którą poparło 95,4% głosujących przy 75-procentowej frekwencji⁸. 28 lipca parlament uchwalił Ustawę Zasadniczą, na podstawie której wprowadzono parlamentaryzm zracjonalizowany z silną pozycją prezydenta wybieranego w wyborach bezpośrednich i gospodarkę wolnorynkową. Rozstrzygała ona także szereg kwestii tożsamościowych, uznając między innymi za język państwowy mołdawski, a nie rumuński. Także symbole pań-

⁶ *Ibidem*.

⁷ www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/1994/results, (dostęp: 7.01.2012).

⁸ Referendum zbojkotowali mieszkańcy Naddniestrza, stanowiący wówczas 18% ludności Mołdawii.

stwowe miały promować mołdawską odrębność: wprowadzono nowe godło państwowe, historyczny herb księstwa mołdawskiego, a nowym hymnem państwowym została pieśń mołdawska „Nasz język” zastępująca patriotyczny utwór „Przebudźcie się Rumuni”⁹.

Połowa lat 90. przyniosła na mołdawskiej scenie politycznej ruchy fragmentaryzujące największe partie. W rządzącej Partii Agrarnej także pojawiły się konflikty, skutkujące rozłaniem partii i utratą parlamentarnej większości. W wyborach prezydenckich w grudniu 1996 r. zwyciężył popierany przez socjaldemokratów i komunistów Petru Lucinschi. Jego prezydentura przypadła na trudny okres, związany ze zmianami na scenie politycznej i wewnętrznym kryzysem ekonomicznym i politycznym. W marcu 1998 r. odbyły się kolejne wybory parlamentarne. Postępujący kryzys i ubożenie społeczeństwa spowodowało spadek poparcia dla rządzącej centrowej ADPM, która nie weszła do parlamentu. Wzmocniła się natomiast pozycja Partii Komunistów Republiki Mołdowa (PKRM), która zdobyła 40 ze 101 mandatów¹⁰. Wybory te potwierdziły wzrastające poparcie dla komunistów i początek ich dominacji na scenie politycznej.

Rządy objęła jedna antykomunistyczna i centroprawicowa koalicja „Sojusz na rzecz demokracji i reform”. Premierem został Ion Ciubuc. W lutym 1999 r. kryzys w koalicji za-

⁹ W. Baluk, *op. cit.*, s. 44.

¹⁰ www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/1998/results, (dostęp: 7.01.2012).

kończył się dymisją jego rządu i powołaniem nowego gabinetu Iona Sturza.

Tymczasem głowa państwa Petru Lucinschi podejmował działania na rzecz utworzenia w Mołdawii republiki prezydenckiej. W czerwcu 2000 r. parlament rozpatrzył 3 projekty nowelizacji konstytucji. Propozycja Lucinschiego wzmacniała pozycję prezydenta, dwa projekty parlamentarne zwiększały raczej kompetencje rządu i parlamentu. Ostatecznie wygrał poparty przez 90 deputowanych projekt umacniający rolę rządu i zmniejszający prerogatywy głowy państwa, która co więcej, miała być odtąd wybierana nie w wyborach powszechnych, a pośrednich przez parlament. Mołdawia stała się tym samym jedyną we Wspólnocie Niepodległych Państw republiką parlamentarną. Ze względu na powszechny pogląd, że w krajach postkomunistycznych taki system lepiej niż prezydencki sprzyja umocnieniu się demokratycznych reguł w państwie, Mołdawia zaczęła być postrzegana jako najbardziej demokratyczne państwo WNP¹¹.

Termin wyborów nowego prezydenta wyznaczono na 1 grudnia 2000 r. Głównymi konkurentami byli Vladimir Voronin, związany z Partią Komunistyczną, oraz Pavel Barbatat, przewodniczący Sądu Konstytucyjnego. Choć widoczną przewagę miał Voronin, nie zdobył on wymaganej większości 61 głosów. Urzędujący prezydent Lucinschi niezwłocznie skorzystał z możliwości rozwiązania parlamentu, a przyspieszone wybory zostały zaplanowane na 25 lutego 2001 r.

¹¹ W. Rodkiewicz, *Od demokracji „wirtualnej” ku europejskiej: Geneza i konsekwencje przełomu politycznego w Mołdawii*, Warszawa 2009, s. 9.

Krótki termin kampanii przeszkodził rozdrobnionym partiom prawicowym w zawiązaniu wyborczego sojuszu. To pozwoliło Partii Komunistycznej bez większego wysiłku zdecydowanie wygrać wybory i osiągnąć parlamentarną większość konstytucyjną (71 mandatów)¹². Komuniści dokonali wyboru wszystkich najważniejszych państwowych funkcji. Nową głową państwa został Vladimir Voronin, a premierem Vasile Tarlev. W skład rządu weszli jednak prócz komunistów także zwolennicy byłego premiera, Dumitru Braghisa.

Wybory w marcu 2005 r. ponownie wygrała Partia Komunistyczna, tym razem uzyskując 56 mandatów¹³.

Po doświadczeniach wyborów na Ukrainie i w Gruzji, wiele uwagi poświęcano uczciwości wyborów i przestrzeganiu prawa wyborczego. PKRM znając przyczyny „kolorowych rewolucji” w niektórych państwach Europy Wschodniej dokładała starań, by nie było cienia wątpliwości jeśli chodzi o przebieg głosowania, nawet kosztem nieznacznie gorszego wyniku. Układ sił w nowym parlamencie dawał komunistom większość. Ponownie zgłosili oni kandydaturę Voronina na urząd prezydenta, którą z obawy o przedterminowe wybory poparł ChDPL. Polityka Voronina, będącego zdecydowanym liderem partii i koncentrującego w swoich rękach wszystkie najważniejsze polityczne decyzje w państwie, doprowadziła

¹² www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2001/results, (dostęp: 7.01.2012).

¹³ www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2005/results, (dostęp: 7.01.2012).

do utworzenia systemu z niezwykle silną pozycją prezydenta¹⁴.

W kolejnych wyborach w kwietniu 2009 roku komuniści chcąc uniemożliwić małym partiom wejście do parlamentu wprowadzili zakaz tworzenia bloków wyborczych. Skutek był jednak odmienny, bowiem działania przyczyniły się do konsolidacji partii opozycyjnych. Wybory wygrała PKRM (60 mandatów). Do parlamentu weszły również: Partia Liberalna, Liberalno-Demokratyczna Partia Mołdawii i Sojusz „Nasza Mołdawia”¹⁵. Wszystkie trzy partie zajęły stanowisko opozycyjne wobec Partii Komunistów i Vladimira Voronina.

Taki układ sił doprowadził do kolejnego kryzysu politycznego. Obawiano się utrwalenia dominującej pozycji komunistów i zablokowania europejskich dążeń kraju. Bezpośrednią przyczyną kryzysu były jednak oskarżenia opozycji o sfałszowaniu wyborów. W Kiszyniowie spontanicznie wybuchwały protesty, głównie młodzieżowe. 7 kwietnia na placu w centrum Kiszyniowa demonstrowało ok. 30 tys. ludzi. Symbolicznie wywiesili oni flagę Rumunii oraz Unii Europejskiej. Prezydent Voronin publicznie oskarżył opozycję o próbę zamachu stanu, co pogłębiło konflikt.

Wydarzenia, które wtedy miały miejsce w Mołdawii określa się mianem „Twitter rewolucji”, ze względu na wykorzystanie przez partie opozycyjne i lokalne organizacje pozarządowe elektronicznych form komunikacji i portali społecz-

¹⁴ W. Baluk, *op. cit.*, s. 52-53; W. Rodkiewicz, *op. cit.*, s. 11-14.

¹⁵ www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/2009/results, (dostęp: 8.01.2012).

nościowych. Sama „rewolucja” w pewnym sensie była podobna do „kolorowych rewolucji” przeprowadzonych na Ukrainie czy w Gruzji - społeczne protesty koncentrowały się wokół niezadowolenia ze sposobu przeprowadzenia wyborów i nieuprawnionego zrastania się aparatu partyjnego z państwowym. Czynnikiem wyróżniającymi sytuację w Mołdawii od innych podobnych wydarzeń na obszarze postsowieckim były: obojętność Zachodu, ograniczone zainteresowanie ze strony Rosji, słabość i podziały wewnątrz opozycji oraz determinacja obozu rządzącego, by za wszelką cenę rozwiązać impas¹⁶.

Do wyboru nowego prezydenta komunistom brakowało jednego głosu w parlamencie. To pozwoliło opozycji na podjęcie działań zmierzających do przeprowadzenia ponownych wyborów. Voronin miał plan utrzymania władzy w swoich rękach, choć konstytucja zabraniała mu pełnienia trzeciej kadencji prezydenta. W maju parlament wybrał go na swojego przewodniczącego, choć nadal formalnie pozostawał prezydentem. Stanowiło to jawne pogwałcenie zasady trójpodziału władzy i zakazu łączenia funkcji prezydenta z innymi stanowiskami. Konflikt na mołdawskiej scenie politycznej pogłębiał się, partie opozycyjne bojkotowały wszelkie działania parlamentu, doprowadzając do jego rozwiązania i ponownych wyborów¹⁷.

29 lipca 2009 r. odbyły się ponowne wybory parlamentarne, w których wystartowało 8 partii. Zwyciężyła partia

¹⁶ T. Kapuśniak, M. Słowikowski, *op. cit.*, s. 40-41.

¹⁷ W. Rodkiewicz, *op. cit.*, s. 21-22.

komunistyczna, która jednak nie uzyskała większości (jedynie 48 mandatów)¹⁸. Opozycja składająca się z tych samych partii, które weszły do parlamentu już w kwietniu, utworzyła w sierpniu Sojusz na rzecz Integracji Europejskiej. Łatwo osiągnięto porozumienie w sprawie podziału najwyższych stanowisk w państwie. Nowym przewodniczącym parlamentu miał zostać Mihai Ghimpu (Partia Liberalna), premierem - Vladimir Filat (Partia Liberalno-Demokratyczna Mołdawii), zaś prezydentem Marian Lupu (Demokratyczna Partia Mołdawii). O ile jednak pierwsze dwa stanowiska udało się przegłosować na forum parlamentu, o tyle do wyboru prezydenta zabrakło Sojuszowi 8 głosów. To dawało PKRM możliwość blokowania wyboru nowej głowy państwa, a w konsekwencji mogło doprowadzić do ponownych wyborów parlamentarnych.

Rozwiązaniem mogła być zmiana konstytucji, jednakże referendum przeprowadzone 5 września 2010 roku okazało się niewiążące ze względu na frekwencję (tylko 30%)¹⁹. Skutkowało to koniecznością rozwiązania parlamentu. Kolejne wybory zarządzono na 28 listopada 2010 r. Zwyciężyła Partia Komunistów Republiki Mołdowy, zdobywając 42 mandaty. Wybory te pokazały, że w Mołdawii liczą się jedynie cztery stronnictwa.

¹⁸ www.e-democracy.md/en/elections/parliamentary/20092/results, (dostęp: 8.01.2012).

¹⁹ Aż 88% odpowiedzi było pozytywnych. Zob. www.e-democracy.md/en/elections/referendum/2010/results, (dostęp: 8.01.2012).

Na stanowisku premiera pozostał Vladimir Filat (Partia Liberalna). Choć Sojusz na Rzecz Integracji Europejskiej powiększył swoją przewagę do 59 głosów, to nadal brakowało mu dwóch do wybrania głowy państwa. Problem ten istniał przez niemal dwa lata. Proponowano m. in. kolejne zmiany w konstytucji albo przyspieszone wybory parlamentarne.

Ostatecznie dopiero 16 marca 2012 r. parlament Mołdawii wybrał na prezydenta sędziego Nicolae Timofti, kandydata rządzącego Sojuszu na Rzecz Integracji Europejskiej (AIE), przewodniczącego Naczelnej Rady Sądownictwa. Oprócz 58 deputowanych Sojuszu, zagłosowali za nim także członkowie tzw. grupy Igora Dodina, który wcześniej odszedł z partii komunistycznej²⁰. Tym samym w polityce mołdawskiej potwierdzony został nowy etap demokratyzacji, w którym najwyższe urzędy obsadzone są przez proeuropejski sojusz liberalno-demokratyczny.

Ewolucja ustawodawstwa powodowała zwiększanie lub zmniejszanie znaczenia poszczególnych organów władzy państwowej. Poszczególne siły polityczne, zwłaszcza reprezentujące dawną komunistyczną nomenklaturę, dążyły do wprowadzenia w Mołdawii prezydenckiej formy rządów, która w założeniu miała gwarantować odbudowę niezależnej państwowości²¹. Przeszkodziły w tym konflikty personalne oraz

²⁰ W. Rodkiewicz, *Konsekwencje wyboru prezydenta Mołdawii*, „Tydzień na wschodzie OSW” 2012, nr 12.

²¹ J. Szymanek, *Dylematy wyboru prezydenta Republiki Mołdowy: casus postkomunistycznego sporu o system rządów [w:]* T. Mołdawa, J. Szymanek (red.), *Parlament - rząd - prezydent. Zagadnienia konstytucyjne na przykładach wybranych państw*, Warszawa 2008, s. 113-114.

trudna sytuacja polityczna. Na mocy konstytucji z 1994 roku oraz późniejszych jej nowelizacji (m. in. tej z 1999 wprowadzającej wybór prezydenta przez parlament) w Mołdawii wykształcił się reżim parlamentarny z bardzo osłabioną pozycją prezydenta. Już sam wybór głowy państwa przez głosowanie w parlamencie osłabia jego pozycję, choć utrudnione jest usunięcie go w trakcie kadencji²².

Inny organ władzy wykonawczej, czyli rząd, ma w systemie mołdawskim jeszcze mniejsze znaczenie. Wynika to z rozbudowanych funkcji kontrolnych parlamentu, który może większością głosów przegłosować wotum nieufności. Ponadto rząd odpowiada zarówno przed prezydentem jak i przed parlamentem, a propozycje premiera co do obsady resortów są aprobowane przez prezydenta. Głowa państwa odpowiada także za politykę wewnętrzną²³.

Najsilniejszą pozycję w Mołdawii ma parlament. Może samodzielnie usunąć prezydenta z urzędu w procedurze *impeachmentu* za złamanie prawa, zaś większość parlamentarna wyłania premiera, dysponując także możliwością jego odwołania. W porównaniu z resztą republik postsowieckich Mołdawia jest jednym z nielicznych krajów, w których dużo większą władzę ma parlament niż prezydent. W tym względzie przypomina państwa nadbałtyckie (Estonię, Litwę i Łotwę)²⁴.

²² R. Herbut, W. Baluk (red.), *Transformacja systemów politycznych państw obszaru byłego Związku Radzieckiego*, Wrocław 2010, s. 56-59.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

Demokratyzacja była w Mołdawii procesem długotrwałym. O ile jednak prawnie już po 2000 roku była republiką parlamentarną, o tyle w praktyce okazało się, że dominuje tam władza wykonawcza. Po 2001 roku pierwszy prezydent wybrany przez parlament Vladimir Voronin zdominował bowiem scenę polityczną, posiadając o wiele większą realną władzę niż jego poprzednicy wybierani w wyborach powszechnych²⁵.

W Mołdawii mamy również do czynienia z transformacją systemu partyjnego. Obecny określany jest jako: wielopartyjny z partią dominującą (A. Siaroff), system dużych partii (P. Mair) lub umiarkowanie wielopartyjny system nieskonsolidowany (W. Baluk). W obecnej sytuacji liczą się bowiem tylko 4 ugrupowania: Partia Komunistów Republiki Mołdowa, Partia Liberalna, Liberalno-Demokratyczna Partia Mołdowy oraz Partia Demokratyczna.

Wskazuje się, iż wyjątkowość Mołdawii na tle innych byłych państw Związku Sowieckiego polega na tym, że występuje tam „nieprzerwany cykl zgodnego z prawem i konstytucyjnego transfer władzy za pośrednictwem wyborów od momentu uzyskania przez Mołdawię niepodległości w 1991”. To właśnie w Kiszyniowie doszło do dwukrotnej zmiany władzy w wyniku procesu wyborczego - w 2001 rządy objęli komuniści, osiem lat później liberałowie i demokraci²⁶. Z drugiej jed-

²⁵ S. Roper, *From Semi-Presidentialism to Parliamentarism: Regime Change and Presidential Power in Moldova*, „Europe-Asia Studies” 2008, nr 1, s. 122.

²⁶ T. Kapuśniak, M. Słowikowski, *op. cit.*, s. 19.

nak strony Mołdawia przez dłuższy czas pozostawała w zawieszeniu między „niespójnym pluralizmem a nieskonsolidowanym autorytaryzmem”, a poziom zaufania Mołdawian do naczelnych organów władzy państwowej ulegał obniżeniu. Co więcej, ze względu na problemy z utrzymaniem integralności państwowej związane z terytorium Naddniestrza, Mołdawia posiada cechy państwa upadającego (*failing state*)²⁷.

Dokonanie analizy rozwoju politycznego i procesu demokratyzacji w Mołdawii ułatwia wykorzystanie wskaźników monitoringu prowadzonego przez amerykańską fundację Freedom House. Obejmuje on 1) jakość rządzenia na poziomie centralnym, 2) proces wyborczy, 3) poziom rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, 4) niezależność mediów, 5) jakość rządzenia na poziomie lokalnym, 6) jakość i niezależność sądownictwa oraz 7) poziom korupcji, na podstawie których tworzony jest wskaźnik (PD) czyli poziom demokracji.

Każdy ze wskaźników przybiera wartość od 1 (maksymalnie demokratyczny) do 7 (maksymalnie autorytarny). Poniższa tabela przedstawia wartości siedmiu wskaźników oraz poziomu demokracji dotyczących Mołdawii w latach 2003-2012²⁸:

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ www.freedomhouse.org/country/moldova, (dostęp: 20.01.2012).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1)	5,25	5,50	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	5,75	5,75
2)	3,75	4,00	4,00	3,75	3,75	3,75	4,00	4,25	4,00	4,00
3)	3,75	4,00	4,00	4,00	3,75	3,75	3,75	3,50	3,25	3,25
4)	4,75	5,00	5,00	5,00	5,25	5,50	5,75	5,75	5,50	5,00
5)	-	-	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75
6)	4,50	4,50	4,75	4,50	4,50	4,50	4,50	4,75	4,50	4,50
7)	6,25	6,25	6,25	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
PD	4,71	4,88	5,07	4,96	4,96	5,00	5,07	5,14	4,96	4,89

Tabela 1. Wskaźniki poziomu demokracji w Mołdawii w latach 2003-2012. Opracowanie własne na podstawie www.freedomhouse.org.

Na podstawie powyższych wartości można stwierdzić, że poziom demokracji w Mołdawii w ciągu kadencji Vladimira Voronina stopniowo pogarszał się z 4,71 do 5,07. Na koniec jego rządów mołdawski reżim polityczny stawał się - według określeń Freedom House - na wpół skonsolidowanym autorytaryzmem. Od 2010 roku indeks przybiera niższe wartości. Wynik 4,89 można zaklasyfikować jako reżim przejściowy lub hybrydalny. Największy wpływ na to ma wskaźnik niezależności mediów (5,75 w latach 2009-10 i 5,00 w 2012), w drugiej kolejności zaś poziom rozwoju społeczeństwa obywatelskiego (3,75 w roku 2009, 3,25 w 2012). Niezmienny od wielu lat pozostaje poziom korupcji w Mołdawii, stosunkowo negatywnie wypada również jakość rządzenia w strukturach lokalnych.

Druga tabela przedstawia porównanie wskaźników Mołdawii z innymi państwami byłego ZSRR w latach 2003-2012 w oparciu o uśredniony wskaźnik poziomu demokracji²⁹.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonia	2,0	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	2,0	1,9	1,9
Łotwa	2,3	2,2	2,1	2,1	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1	2,1
Litwa	2,1	2,1	2,2	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Ukraina	4,7	4,9	4,5	4,2	4,3	4,3	4,4	4,4	4,6	4,8
Gruzja	4,8	4,8	5,0	5,0	4,7	4,8	4,9	4,9	4,9	4,8
Mołdawia	4,7	4,9	5,1	5,0	5,0	5,0	5,1	5,1	5,0	4,9
Armenia	4,9	5,0	5,2	5,1	5,2	5,2	5,4	5,4	5,4	5,4
Kirgistan	5,7	5,7	5,6	5,7	5,7	5,9	6,0	6,2	6,1	6,0
Rosja	5,0	5,3	5,6	5,8	5,9	6,0	6,1	6,1	6,2	6,2
Tadżykistan	5,6	5,7	5,8	5,9	6,0	6,1	6,1	6,1	6,1	6,2
Białoruś	6,5	6,5	6,6	6,7	6,7	6,7	6,6	6,5	6,6	6,3
Kazachstan	6,2	6,3	6,3	6,4	6,4	6,4	6,3	6,4	6,4	6,5
Azerbejdżan	5,5	5,6	5,9	5,9	6,0	6,0	6,4	6,4	6,5	6,6
Uzbekistan	6,5	6,5	6,4	6,8	6,8	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9
Turkmenistan	6,8	6,9	6,9	7,0	7,0	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9

Tabela 2. Poziom demokracji w państwach byłego ZSRR w latach 2003-2012. Opracowanie własne na podstawie www.freedomhouse.org.

²⁹ www.freedomhouse.org/regions/central-and-eastern-europeeurasia, (dostęp: 20.01.2012).

Niezmiennie od wielu lat jedynymi postsowieckimi państwami, które można uznać za skonsolidowane demokracje są Estonia, Łotwa i Litwa. Mołdawia w porównaniu z innymi byłymi republikami Związku Sowieckiego wypada dość pozytywnie, nie umacnia bowiem reżimu autorytarnego. Niezbyt zadawalające jest jednak utrzymywanie się systemu hybrydalnego. Powyższe zestawienie zwraca uwagę na brak państw, które można by uznać za na wpół skonsolidowane demokracje - wskazuje to na dystans dzielący republiki nadbałtyckie od pozostałych państw byłego ZSRR³⁰.

Niewątpliwym celem rządu Mołdawii jest przystąpienie do struktur europejskich. Istnieją jednak problemy wewnętrzne (nierozwiązana kwestia Naddniestrza, słaba kondycja gospodarcza) i zewnętrzne (relacje z Rumunią), które w praktyce uniemożliwiają wstąpienie Mołdawii do Unii Europejskiej w perspektywie co najmniej kilku lat. Kiszyniów otrzymuje wsparcie od przedstawicieli UE, takich jak Catherine Ashton czy Herman van Rompuy, jednakże całe wsparcie należy traktować raczej jako kurtuazyjne, gdyż nie pada żadna obietnica określenia perspektywy członkostwa³¹.

Nadzieje na postęp i zbliżenie w relacjach Mołdawia - UE władze w Kiszyniowie wiązały z rozpoczętą w lipcu 2011 r. prezydencją Polski w Radzie Unii Europejskiej. Cel był jednoznaczny – chodziło o wpisanie do umowy stowarzyszenio-

³⁰ R. Herbut, W. Baluk (red.), *Transformacja systemów politycznych...*, s. 74.

³¹ www.eastbook.eu/2011/07/country/moldova/moldawia-06-07-2011-%E2%80%9Ejesteśmy-gotowi-zaoferowac-wiecej%E2%80%9D-h-van-rompuy-w-kiszyniowie/, (dostęp: 17.01.2012).

wej perspektywy członkostwa w UE. Właśnie w trakcie tego półrocza odbył się szczyt Partnerstwa Wschodniego. Jeszcze w okresie prezydencji Węgier w Radzie UE (I połowa 2011 roku) ogłoszona została deklaracja, że poważne rozmowy stowarzyszeniowe Mołdawii i UE rozpoczną się w niedługim czasie. Premier Mołdawii Vlad Filat zapowiedział, że „uzyskanie perspektywy członkostwa w Unii byłoby niezmiernie ważną motywacją dla dokończenia zmian zachodzących obecnie w Mołdawii”³².

Rząd Mołdawii zdawał sobie sprawę z szansy, jaką jest polska prezydencja. Mołdawski MSZ podkreślał, że przywiązywał do niej dużą wagę licząc na zarysowanie perspektywy wstąpienia do Unii Europejskiej. Istotne w tamtym czasie było ocieplenie relacji między Warszawą a Kiszyniowem, realizowane poprzez wspólne przedsięwzięcia, takie jak Forum Unia Europejska – Mołdawia w Kiszyniowie, zorganizowane z inicjatywy polskiego Instytutu Studiów Wschodnich w marcu 2011 r. W trakcie wspomnianego Forum premier Donald Tusk zapewnił, że „Mołdawia jest Europą, nawet jeśli pozostaje dziś poza Unią Europejską - będziemy wspierać (was) w działaniach na rzecz akcesji do UE”³³.

Należy zauważyć, że to właśnie Mołdawia staje się państwem, którego wsparcie w kontaktach z UE może przynieść

³² www.eastbook.eu/2011/05/country/moldova/moldawia-05-05-2011-zapowiedz-roz poczenia-negocjacji-umowy-o-poglebionej-strefie-wolnego-handlu-video/, (dostęp: 12.01.2012).

³³ www.eastbook.eu/2011/04/country/moldova/moldawia-polska-prezydencja-%E2%80%93-szansa-ktorej-nie-mozna-zmarnowac/, (dostęp: 13.01.2012).

największe powodzenie, a przynajmniej wydaje się najlepszym kandydatem. Słabe relacje Polski z Białorusią, utracona fascynacja Ukrainą i Gruzją, niska wiarygodność tych państw, a także względne niedostrzeganie przez Polskę Armenii i Azerbejdżanu tworzą z Mołdawii kraj ważny z punktu widzenia polskiej polityki wschodniej i Partnerstwa Wschodniego. Wstąpienie Mołdawii do UE niesie ze sobą mniejsze polityczne koszty niż np. wstąpienie Ukrainy ze względu na powierzchnię i liczbę ludności, a także mniejsze ryzyko potencjalnego konfliktu z Federacją Rosyjską, jeśli wziąć pod uwagę akcesję Gruzji³⁴.

Wybór Nicolae Timoftiego na urząd prezydenta Mołdawii, można uznać za szansę na stabilizację w tym państwie. Jednakże z drugiej strony, proeuropejska koalicja również ma problemy jeśli chodzi o kontynuowanie współpracy, co sprzyja budowaniu poparcia dla obozu postkomunistów. Przeprowadzona demokratyzacja i względnie wewnętrzny charakter sporu z Naddniestrzem uczynił z Mołdawii „państwo zapomniane”, które nie wzbudza na arenie międzynarodowej tyle kontrowersji co Białoruś czy Ukraina. Szansą byłaby integracja europejska, choć niewątpliwym problemem jest niewielki poziom zainteresowania takim procesem ze strony pogrążonych w kryzysie państw Unii Europejskiej. Potencjał jednego z najlepiej demokratyzujących się państw byłego ZSRR wydaje się niewykorzystany.

³⁴ *Ibidem.*